

**Egy generációs
élményszagattás** Dezső Kata:
Akiket hazavártak,
Előretolt Helyőrség
Íróakadémia, 2017.

Dezső Kata első verseskötete kissé meghökkentő címmel hirdeti magát: *Akiket hazavártak*. Így, múlt időben. Eszünkbe juthat: de nem jöttek. Egy nemzedéki összetartozás képe dereng fel, egy eltávolodás, elszakadás érzülete.

Az első ciklus is erről árulkodik. A *Szabadrugás* az eszmélkedés mozzanatait, az önismeret megszerzésének konfliktusait tárja elő, a családi viszonyokat, az apa korai halálát, az anya kimeríthetetlen munkálkodását. Az *Eredőben* így jelenik meg az apa képe: „a munkája volt a mindene neki; / apám keze nyoma anyának / fejezte ki, csak így szeretheti”. A bemutatkozás (talán barátnak, ismerősnek) kegyetlen, pontos, az álmokról is szól, nemcsak a köznapi körülményekről. Aminek szerves része a vidékiség, „a műanyag poharas sörök tizenegyesi”, „a Bond sportos füstje”. Innen távol vannak az eszmények, ideálok, az „elérhetetlen életek”, amelyeknek betűrendbe szedett olvasása kimarad az itteni életprogramból.

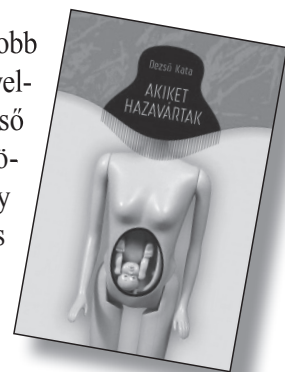
A *Center* című vers az apától való elszakadás fájdalmát, gyászát dolgozza fel: „Amikor apu elment, illett mindenhol / úgy megjelenni, hogy nem gondolunk semmire, / és ezt nem érezzük aberrációnak.” A sorokban feltűnik az öntörvényűség igénye, a saját gyász, a saját felfogás, „Az én szabályaimmal így búcsúzom” igénye. S itt tűnik fel egy olyan kontraszt, ami később is jellemzője ennek a bontakozóban lévő költészetnek: egy odalvágás a megidézett jóság rovására: „s így nekem / sem kell senkinek elmesélnem... / milyen jó ember voltál, és hogyan lehet / szar emberekre szebb életet hazudni.”

Feltűnnek az otthoni táj díszletei, a kötődés és elszakadás érzései, a fordított ambivalencia: „Aki otthon akar lenni, az a családi házból / egyre többször és egyre több időre szökik el...” S aztán az is kiderül: „érdekközösségekbe, nem családba születnek a gyerekek...” S ennek az álszent bensőségnek egyre kopnak az együtthatói. A szökés, a menekülés motívumai mind erősebbek: „Ha el merem majd mondani anyának, / hogy majd sokadjára el akarok szökni” – szakad fel a vallomás a *Székfoglalóban*. Igen, ez a hánykolódás, a kibontakozás a család nyúgeiből, a távolság vonzása, ebből kell felépülnie a személyiség identitást megalapozó jegyének.

Az *Ingóvány* a kötet egyik legjobb verse, amelyre már korábban felfigyeltem. A fordított helyzetkép – Dezső Kata furcsa optikája – szokatlan következtetésekre ad alkalmat: „Ahogy a babák anyákat szülnék”... A vers látszólag csak a szülésről, a születésről szól, de ennél messzebbre jut: generációk láncolatáról ad képet. Bizonyára így van, a felnevelés logikája szerint a babák is meghatározzák a későbbi anyukákat, akik (esetleg) nem tartják a lépést gyermekeikkel. És a „túl gyorsan távolodó cél” kíméletlen következtetésekre ösztökél: „elfordulok a szülőháztól”. S a jó anyák szülése már a jelen generációt terheli. A személyiség – akár így, akár úgy – kialakul, és Dezső Kata is megfogalmazza a maga önképét, amivel (vagy ami miatt) tovább kell állnia: „Furcsa vagyok és tipikus / verslábszagattó lírikus”.

Majd feltűnik a generációs képlet is: „Korunk kritikáit éljük, ez tart össze minket”. Megkopik az „elhasznált idő csillámpora”, s az istenek is csak egy másnapos állapot tévképzetei, ahogy a *Szesztétika* versben olvashatjuk. A ciklus utolsó darabjaiban egyre nő az eltávolodás vágya, ingerültsége. A *Déli-bábnak* így ír: „Elindulok, hogy délig partot érjek...” a Rácvárosban: „elmegy az utolsó vonat, ami nem oda viszi, ahol lakik, hanem oda, ahova menni akart.” A *Res Gesta* még nyíltabban fogalmaz: „elhagyom ezt a rendszert, a megyét, a dialektust, a kapu előtt fejlődőket... következik egy másik város.”

A középső ciklus – *20 éves tényezőim* címmel – az entitásokra tekint, azoknak a tényezőknek az összességére, amelyekből személyessége összeáll. „Enyém a táj” – írja (*Síkmodellek*), miközben „nincs meg az ősök lélekfétise, / s leszegett fejjel kullog mellettünk Isten” (*Oldhatatlanok*). (A vallásosság elutasítása is része ennek az identitásnak.) A legfontosabb – itt és most – a szerelem. Az eufóriája ennek az érzelmi telítettségnek a *20 éves tényezőimben* tetőzik. A szerelem formát ad, azonosulást a másikkal („közben szemeddel nyugtatom magam”), s az „érkezni csak hozzád tudok” átlényegülés ennek a kettőzésnek egy tiszta, megnyugtató alakzata. A *Morzében* nyitányként írja: „Azt mondják, hogy állandóan rejtőzködöm” – ám ez a megnyilatkozás nem valami metafizikai okfejtés, hanem egy vallomás-sor kezdete: „a te bőrödben megyek a Spárig, a bukéd visz az egyetemre, / a neved nyomja meg a liftgombokat... / Ha főznék rád, és

rágós lenne a hús, / kemény massa a rizs, / nem mondanád, hogy nem finom / és nekem talán ez lenne a szerelem.” Az *Altató* mulatságos fikciójában – a hirtelen megöregedésre gondolok –, az unokáknak küldött savanyúság ízén lehet érezni a szerelmet. A *Tamás* című vers sem más, mint ennek a kettős eufóriának a közös „ereze”, az *Ikszeknek és ipszilonjaiknak* sorában pedig a genetikai örökség lírai kifejeződése vall a szerelemről.

A harmadik ciklus az *Idegenek* címet kapta. Érthetően. Az új közeg megjelenítése az, ami költői feladat, az új léthelyzet felmérése. Visszatérő motívum az emlékezés, „hogy legyen értelme visszanézni”. Emlékezés egy szerelemre, a család tagjaira („apám emlékével járok bevásárolni”, ahogy az *Akcidencia* című versben írja), a kis célokat elérni az egyetemen. Az a bizonyos köznapiság, amikor az ember bátornak akar mutatkozni, s „egy vékony talpú cipőben” túl nagy dolgokat mer mondani. A *Csendben emlékezni* a nőiség, a női princípium mélységeit rebenti fel, az idő kérlelhetetlen munkáját, amikor „Zománcaikat vesztik a nők”. „A játékoság és a karcsú derék emlék lesz”, s „emlékezetté olvad a konyha”. Az asszonyi sors kíméletlen útját bejárva kell helyt állni, s „szülés után már csak sötétben vetkőznek, / és korábban kelnek, ne lássa a tükör, ha sírnak.”

A tárgyilagosság, az obszcenitás sem idegen tőle. (Váratlanul, szinte ostorcsapásként érnek ezek a durva szavak, kifejezések). Az *Agapéban* például így: „mert bárhogy nevezzük a szeretkezést... / a gyakorlati emberek közt / úgyis örökre baszás marad.”

Az együttélések sem keltenek a költőben túl jó benyomást. *A néha nem-ekről* című versben arról van szó: „miért nem fedí egymást kettőnk lélekszerkezete”? Az elkerülhetetlen szakítás banális helyzeteket eredményez, s az a legjobb, ha ezt végigcsináljuk. Az *Alaktani ismeretek* is egy ilyen konfliktusos szituációt idéz fel: „Az ajkadat nézem, nem merek szólni, hogy / cserepes...” S a végeredmény aligha lehet más, mint: „majd anélkül elfelejtelek, hogy valaha / emlékezni kellett volna rád.” A valóság „külsérelmi nyomai” számtalan helyzetben megmaradnak a lélek felszínén, s a *Tárgyitalan* című vers visszatér a köznapi élet naturalizmusába, bár éppen itt (is) megjelennek a démonok, amelyek oly sok problémát okoznak az egymásért élőknek. A felnőtt nő – már nem leány – lelki praktikái sem mindig válnak be, s a józanság pillanatában ilyen vallomás születik: „Egyetemes fájdalmaimról tudok beszélni...”

Az utak tévútnak bizonyulnak, a számtalanszor elképzelt modell – amelyben a gyerek, család, válás jelenik meg – csak elutasítást vált ki az átélőben. (Amire még egykor igent mondott a vers főhőse.) A végső konklúzió nem éppen „rózsaszínű”: „A kiszáradás ez az élet, / majd így adom tovább én is, / amikor beleunok az öregedésbe, az ajándék rózsákba és a férfiakba, / akiket nem tudtam kiszolgálni.” Az utolsó vers – az *Idegenek* – is ennek a konfliktusos világlátásnak, elégedetlenségnek a stigmáit hordozza, egy család nézőpontjába helyezkedve. A kedves, életteli elevenséget, „az asszony illatát”, a kibontakozó idillt szétdúlja a brutális férj, a csalódott asszony pedig felkötöti magát a gyümölcsösben. A vers utolsó sorai: „Nem maradt senki. / A kert emlékezik.” Morbid kirándulás ez az „idegenek” világában, ahol „meg kell jegyezni az utolsó kivonulást”.

A kötet fülszövegében is olvashatjuk a vers mondatát: „A kaktusz évente egyszer, pont most virágzik”. Utalva arra, hogy a véletlenekben meghúzódik valami szükségszerűség. Bár az író is utal arra: „a szerző: értelmezhetetlen jelenség”. Én inkább azt mondanám: nehezen megfogható, értelmezhető jelenség. Hihetetlen érzéke van a metafora-bokrok képzéséhez, sajátos látásmód, vele született átíró tehetség, amivel ezt a remek első kötetét megalkotta. A *Morze* versben írja: „Azt mondják, hogy állandóan rejtőzködöm...” Fontos megállapítás ez. Dezső Kata a valóságot túlírja, rejtvényessé változtatja. (A túlírásnak vannak veszélyei, több ponton is rontják, bonyolítják a szöveget. De az is igaz, vannak találati, felívelései is, amelyek pillanatok alatt más dimenzióba röpitik a megidézett szituációt.) Egyik találat az *Eredőből*: „mikor a május kilenc éve / tölgyfákra fújta hamvait.”

A hazavártak generációja magára ismerhet. A kézenfekvő nagy élmények kételyeiken megtörnek, kicsorbulnak. Nem hatja meg őket a vallásosság, Isten csak egy másnapos szesztárs a kijózanodás állapotában. Végül is egy nőről van szó, aki képes saját nemének titkairól is beszélni. És – egyelőre – így kell elfogadnunk, ilyen szertelenül, néhol csapongva, keresve magát, mondandóját, a kifejezés lehetőségeit. A posztmodern nem érintette meg. A kortárs lírában kevesek álltak rá erre az útra. Dezső Kata azt az igényes, nyugatos versbeszédet folytatja, amivel mai költészetünk (többsége) szól. Ezért érdekes, ezért érdemes olvasni. S az első jelek arra mutatnak: hamar megtalálja a maga (kivételes) közönségét.

Péntek Imre